ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

15 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIX — Број 277 — Субота, 20 април 1957

МИКИ И НАХОД РИЂА

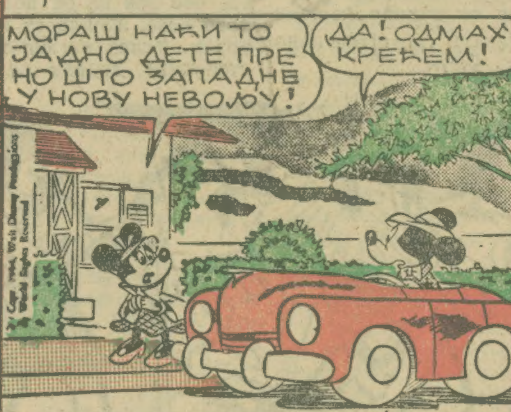

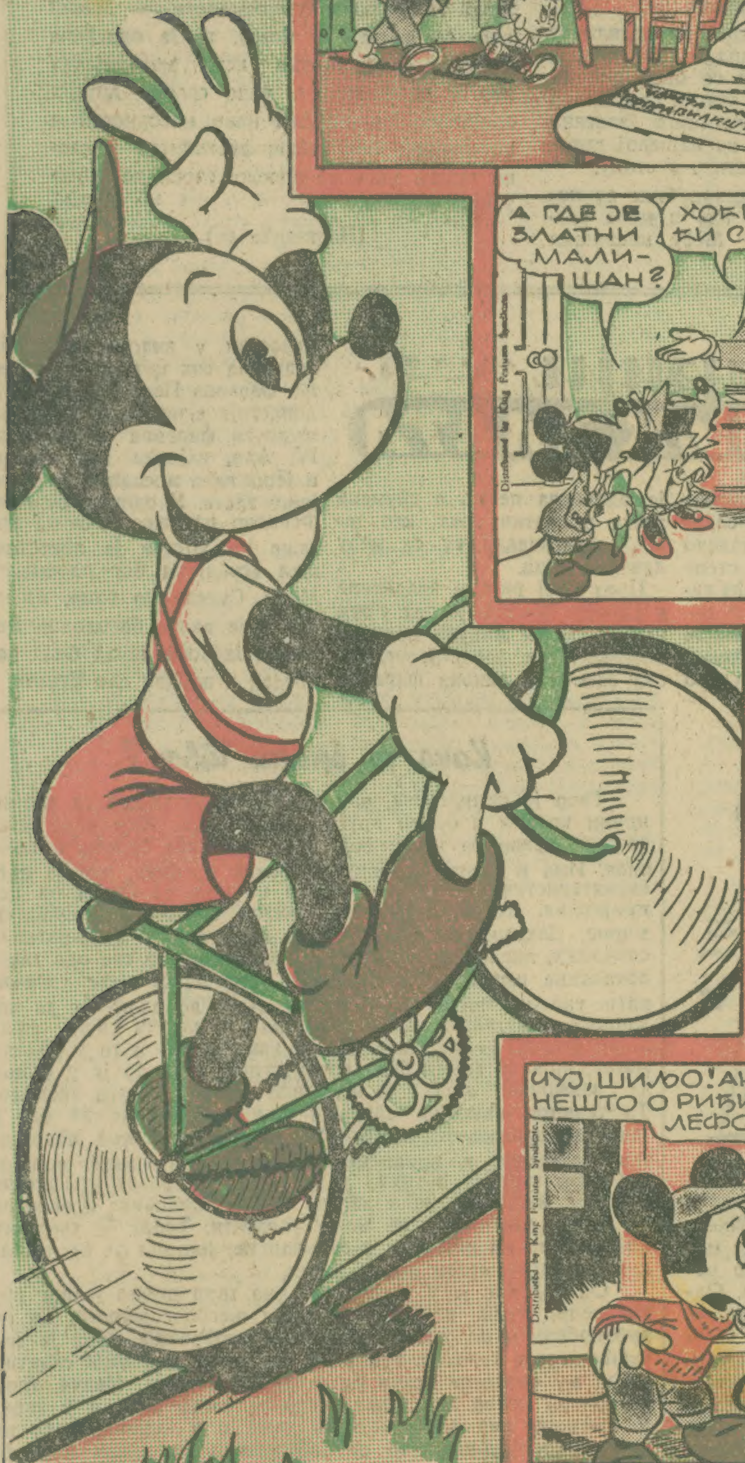

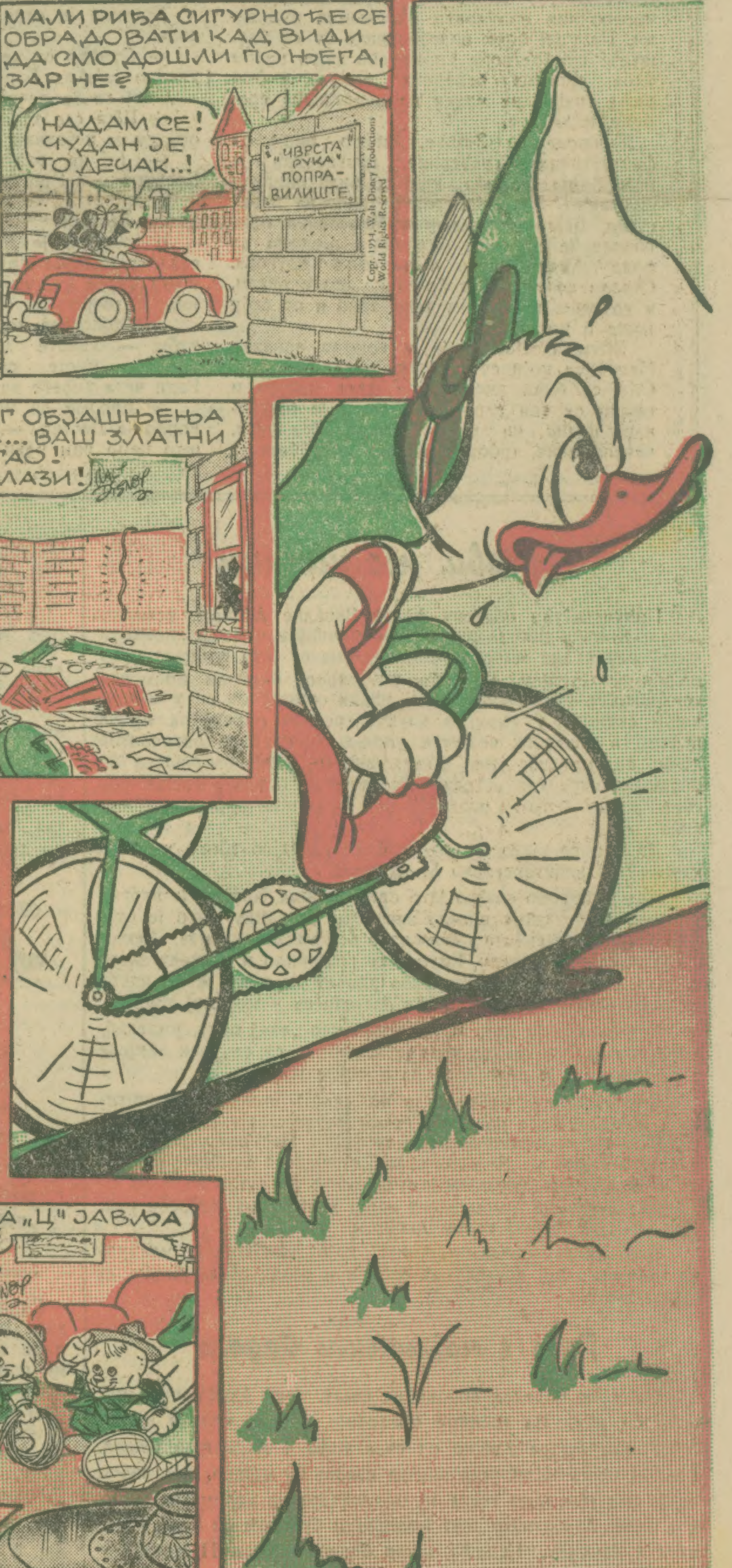

НЕВЕРОВАТНИ СВЕТ

РОМАН ОД Е. ХАМИЛТОНА

(2)

— Каква... каква је оно животиња? — дрхтавим гласом запитао је Лестер.

— То је хиподиносаурус, — прогунђао је Ард Барк, стављајући металну цев око врата. — Проклето биће!

— А како сте га отерали? Јесу ли то били зраци смрти?

— Њих заиста сматрају смртоносним зрацима, — стрпљиво је објашњавао Ард Барк. — Но, искрено говорећи, они ништа не уништавају. То су обични, безвредни светлосни зраци, али хиподиносауруси се плаше њих.

Лестер га је зачуђено гледао.

— Па... ако се сматрају смртоносним зрацима, зашто онда не делују?

Барк је одмахнуо руком.

— Зато што се момак који их је измислио није уопште разумео у науку. А како може такав један човек да измисли смртоносни зрак?

Ок Вок је потврдио:

— То је тачно! Ми се користимо њима као сигналима. То је све за шта се они могу употребити.

Лестер и Хоскинс се згледаше. Тог тренутка улазили су у предграђе и Ард Барк им показа на велики аеродром. То је био, очигледно, аеродром за међупланетарни саобраћај. На глатким асфалтним пистама стајало је стотинак летилица најразличитијих конструкција. Једне су биле цилиндричне, друге с делта крилима, треће у облику торпеда, летећег тањира итд. Ови међупланетарни бродови учинили су на путнике са Земље велик утисак, но Ард Барк је само потсмешљиво звизнуо.

— Ево вам још један пример, — рекао је он. — Ми смо добили мноштво међупланетарних бродова, али ниједан од њих не може да узлети, јер се господа која су их конструисала ништа нису разумела у технику... Ох, ево нас у граду. Куда ћете ви сада?

— Ми... ми бисмо хтели да погледамо... — промрмљао је Лестер.

Главни град на Марсу састојао се, уствари, из неколико доста великих градова који су стајали један уз други, а били су различитог архитектонског изгледа. У рејону у коме су они сад били дизала су се црна камена здања, ониска и масивна, слична грађевинама из Старог века. Иза овог, Лестер је опазио блок прекрасних прозрачних полулопти окружених куполама. На овај блок надовезивале су се блештаве шестоугаоне хромиране куле, потом блок високих бакарних конуса, а још даље грађевине налик на вертикалне сребрне цилиндре.

Дошљаке са Земље, много више од фантастичних грађевина, изненадила је разнобојна гомила која се била окупила на улици. Маса је сваког тренутка нарастала. Већина окупљених Марсоваца припадала је црвеним буљооким људима из рода Арда Барка и његових другова. Остали су се међусобно јако разликовали, и то како, по облику тела, тако и по боји коже и расту.

Збуњен, Лестер је у гомили запазио Марсовце који су штрчали изнад осталих. Они су били високи бар шест метара и имали су три пара руку. Било је Марсоваца налик на мале комарце без ногу, четворооких, трооких, а неки нису уопште имали очију. Безоки Марсовци су уместо руку имали пипке, као какав полип. Исто толике разлике биле су и у боји коже. Једни су били плави, други црни, жути и љубичасти, а да и не говоримо о Марсовцима неуобичајеног тена; анилинско-црвеног, вишњеве боје, тамносивог. Неки су се провидели као да су од стакла.

Ова гомила била је и неједнако одевена. Неки су на себи имали кожне каишеве, као Ард Барк и њему слични црвенокошци, док су други носили прекрасна свилена одела, која су блештала као драго камење. Многи су имали о појасу мачеве и јатагане, али је већина била наоружана светлосним пиштољима и револверима.

Све жене, без изузетка, биле су много привлачније од мушкараца. Лестер је приметио да би свака Марсовка — било да је

смеђа, плава, зелена или црвена — могла да буде образац лепоте и на Земљи.

Хоскинс је отворених уста гледао око себе.

— Откуда су се сви они појавили? — упитао је Ард Барка.

Овај га је зачуђено погледао.

— Шта сте хтели тиме да кажете? Па они су се појавили исто тако као и ви.

— Ја не разумем, — промрмљао је Хоскинс. — Ништа не разумем. Ја хоћу само једно: да се вратимо на Земљу. Хајдемо, Лестер!

И ухватио је Лестера за руку. Али сада се умешао Ард Барк. Високи црвенокожи човек буљио је у њих с неприкривеним подозрењем.

— Објасните то! — процедио је кроз зубе. — Хоћете ли да кажете да вас двојица нисте саздани као ми остали? Ради чега хоћете да се вратите на Земљу?

— Дабоме да нисмо као ви! — одговорио је Лестер. — Ми смо јако поносити што ћемо вам рећи да смо први људи са Земље који су посетили вашу планету.

— Људи са Земље! — повикао је Ард Барк. Његове очи су пламтеле, а глас му је пиштао! — Љ у д и с а З е м љ е!

Над шареноликом гомилом која је била испунила улицу као да се наднела бура. Зелени, црвени, плави и жути Марсовци су за трен опколили путнике са Земље, пуни неочекиване јарости и узбуђења.

— Ви сте сигурни, савршено сигурни да сте обојица са Земље? — запитао је Ард Барк.

— Свакако, — гордо је рекао Лестер. Њему се најзад пружила прилика да изговори неколико историских речи: — Другови с Марса, — почео је. — У овако непредвиђеном тренутку...

— Они су са Земље! Момци, држите их! — повикао је Ок Вок.

Са заглушујућим урликом, гомила је насрнула на Лестера и Хоскинса.

Бранећи се ногама и отимајући се од читаве шуме руку које су се пружале да их шчепају, Лестер и његов друг успели су да се спасу несреће баш због тога што је било тако много нападача. Били су полегли, покушавајући да се избаве, кад су зачули глас Ард Барка који је умиривао масу:

— Причекајте, момци. Није потребно да их сада убијемо. Одвешћемо их код Супера. Препустимо Суперима да смисле како би било најбоље казнити људе са Земље!

Лестера и Хоскинса су грубо подигли на ноге. Они су, престрављени, приметили злокобан блесак у очима разјарене масе.

— Не покушавајте да умакнете! — оштро их је опоменуо Ард Барк. — Ми ћемо сада да вас отправимо Суперима. Они ће вам изрећи најтежа мучења за ваше преступе.

— Какве преступе? — тихо је упитао Хоскинс. — Шта смо урадили?

— Као да не знате! — љутито је просиктао Ард Барк. — Ви, грозни људи са Земље, ви сте нас створили, а сада кобајаги не знате.

— Ми вас створили? — изненади се Лестер. — О чему, забога, ви то говорите?

— Сад схватам, — рече мирним гласом Хоскинс. — Ми лежимо у ракети без свести. Чир или није чир, мени се све ово само причињава.

Сад су их гонили кроз разјарену и непријатељски расположену гомилу Марсоваца. Руке, нокти, пипци и мачеви били су устремљени са свих страна. Мржња је била, рекло би се, свеопшта.

Ард Барк и његови другови водили су путнике са Земље све даље, кроз делове необичног града који су се брзо смењивали, док најзад нису стигли до блока који се састојао од огромних златних пирамида. Повели су их ка највећој пирамиди, а гомила их је пратила у стопу.

У унутрашњости пирамиде биле су поређане огромне машине, као и море разних апарата и уређаја. Међу машинама које су радиле пословала су или су седела непомично нека чудна бића, по свом изгледу грознија од свих која су путници са Земље досад видели. Ови Марсовци личили су на осмоглаве утваре са огромним непомичним очима. Уместо руку имали су по осам пипака.

— Јесу ли то Супери? — промуцао је Лестер, покушавајући да узмакне.

— Баш они! То су супер-научници међу Марсовцима, — одговорио је Ард Барк. — Ви то добро знате! Приђите! Ово је Аган, врховни научник.

Дотерали су их до осмоногог бића које их је посматрало својим стакленим очима, а затим проговорило пиштавим гласом:

— Моја телепатска интуиција већ ми је рекла да сте ви становнице Земље који су допутовали на нашу планету. Један се зове Лестер, а други Холинс.

— Хоскинс... — дрхтавим гласом га је исправио инжењер.

Осмоного чудовиште, Аган, гневно га је погледало:

— Свеједно, уосталом. И телепатија може да погреши.

Лестер, који није скидао погледа са ове наказе, тихо рече Хоскинсу:

— Супер-научници су по свом облику баш као она осмонога бића из научно-фантастичног романа који сам недавно читао.

Аган га је прекинуо:

— Да, тај роман је и виновник за ово што сам ја сада.

Хоскинс је разрогачио очи.

— Хоћете ли да кажете да сте се ви, осмонога бића, појавили баш због тога што је на Земљи био написан роман о осмоногим Марсовцима? Зар је могућно да је роман вас створио?

— Да, могућно је, — љутито је одговорио осмоноги. — Вас то изненађује?

Хоскинс је завртео главом.

— Ох, не! То нас уопште не изненађује. Нас ништа више у овом необичном свету не може изненадити.

— Престаните, Хоскинсе, — опомену га Лестер, а онда се обрати Агану: — Да се објаснимо. Реците ми, молим вас, како може роман у коме се говори о осмоногим Марсовцима да створи таква иста осмонога створења овде, милионима километара далеко?

— Видим да ви мало знате о снази воље, — одговорио је Аган, вешто чешући своју куполасту лобању једним од осам пипака. — Нас у крајњој линији није саздао сам роман, него чињеница да је стотине хиљада људи тај роман читало и, читајући га, замишљало како ми изгледамо.

— Али, ја не видим...

— То је сасвим једноставно, — нетрпељиво га је прекинуо осмоноги. — Мисли које се јављају у мозгу, то је одређена физичка сила, толико исто материјална као и радио-таласи, мада сасвим других својстава. Уз одређен ниво масовности и интензитет, ови високофреквентни мисаони таласи могу да повежу слободне атоме у нове облике.

(Наставиће се)

Лукави малишани

Проучавајући обалску фауну Западне Африке, немачки зоолог Книпер био је више него изненађен чудним „понашањем“ младунаца морских сомова, чија су јата пловила међу подводним стењем. Чим би у њиховој близини промакла сенка какве рибе-грабљивице, млади сомови би се у магновењу скупили у округло клупче, репова окренутих према центру, а шиљатих чељусти упоље. То клупко невероватно личи на морског јежа. Угледавши га, риба-грабљивица би уплашено скренула устрану. Налетети на отровне бодље морског јежа — то не ризикују чак ни велике морске грабљивице.

Да ли се јато младих сомова случајно збило у такво клупче? — заинтересовао се научник.

Кад је поново спазио јато ових рибица, Книпер је пустио у воду једну своју ципелу закачену на удицу. Јато је сложно узмакло и сместа образовало бодљикаво клупче. Зоолог им је примакао ципелу. Клупче се раширило и претећи затреперило. Кад је Книпер извукао ципелу из воде, живо клубе се растурило и млади сомчићи нестали су у морској трави.

Колико год је пута Книпер поновио свој опит, употребљавајући притом разне предмете, рибице су се увек збијале у клупче које је потсећало на морског јежа.

Случајеви где неопасне и по својој природи незаштићене животиње на известан начин подражавају оне отровне и добро наоружане, прилично су чести. Например, једна врста мува веома много потсећа на „страшног“ бумбара. Догађа се да неотровне змије својим спољним изгледом личе на отровне; кукавица бојом свога перја потсећа на јастреба итд. Таква појава назива се мимикријом.

Али, „колективна мимикрија“ којој прибегавају младунци морског сома претставља особен и редак облик борбе за самоодржање.

Река с најмањим падом

Од свих водених токова на свету, река Атабатинго има најмањи пад. На граници Бразилије, она се налази пуних 3.400 километара далеко од свог ушћа у Атлантски Океан. На том месту надморска висина износи 60 метара, што значи да је пад ове реке свега 18 милиметара на километар. Упркос томе, Атабатинго тече просечном брзином од 5 до 7 метара у секунду. Највећа њена брзина износи 11 метара у секунду.

Најстарији рудник злата

Између Нила и Црвеног Мора, у близини града Луксора, лежи Вади Хамамат — Долина Голубова. Године 1947, у тој долини обновљено је искоришћавање давно напуштеног рудника злата. У подземним галеријама, прокопаним пре више од 5.000 година, на дубини од 300 метара, данас се помоћу најновијих техничких средстава поново добија злато.

Рудник Фавакир био је познат још у време подизања велике пирамиде у Гизеху. Чак ни робови, који су својим рукама превлачили огромне гранитне блокове за грађење пирамиде, нису трпели толике муке као копачи у овом руднику.

Пролазили су векови, а начин добијања злата и живот робова-рудара нису се мењали. У подземним галеријама Долине Голубова било је загушљиво, врело и увек задимљено. До руде која је садржавала у себи злато долазило се на тај начин што су стене у окнима загреване помоћу ватре све док не би постале готово беле, а онда су поливане водом. Услед наглог хлађења, стеновити зидови су пуцали на много места, а затим су од њих мотикама одбијани већи и мањи комади. У пукотинама и удубљењима у које није могао да се увуче одрастао човек руду су копала деца. Одваљено комађе изношено је ведрима на површину. Тамо је руда ситњена у ручним млиновима који су имали жрвњеве од порфира. Кварцни песак, добијен млевењем, сипали су на непрерађене овчије коже и затим испирали водом. Вода је односила песак, а грумени злата и златни прах, као тежи, задржавали су се међу длакама руна.

Пред крај римске владавине у Египту, престао је рад у руднику. На та минула времена потсећају нас данас јероглифски записи и ликови фараона уклесани у зидове галерија. Један од тих цртежа претставља фараона Пепија I из шесте династије египатских краљева, а други фараона Аменхотепа IV. Али, највећи део цртежа и јероглифа посвећен је добијању злата. У окнима рудника Фавакир наилази се и на цртеже на којима је претстављен египатски бог плодности Мина. Судећи по томе, изгледа да је данас бесплодна Долина Голубова некад била напредан и плодан део Египта.

Како се брани твор?

Твор је симпатична, чак и лепа животињица са својим црним крзном и белом пругом преко леђа. Није нека штеточина; храни се инсектима, мада покаткад зграби и неко пиле. Има и других добрих и рђавих особина, али је најкарактеристичнија од свих начин на који се брани од непријатеља. То оружје је — његов страховито одвратан мирис. Захваљујући њему, твор нема много непријатеља: совуљагу, лисицу и још понеку животињу, јер све оне знају последице његовог гнева. Иначе, твор никог неће узнемирити уколико њега не узнемире. Али, довољно је да му запрети и најмања опасност па да он излучи своју смрдљиву течност — не више од три капљице — и то у облику магле, која се веома брзо распростире, тако да је у стању да „намирише“ ваздух на неколико стотина метара наоколо. Та течност прилично надражи кожу ако падне на њу у јачој концентрацији, а ако уђе у око може код непријатеља изазвати и привремено слепило. Са овако моћним оружјем, твор је потпуно равнодушан на разне опасности. Каже се, например, да је ласица толико плашљива и опрезна да се, ни док спава, не може ухватити. Твору је свеједно да ли ће га ко ухватити у сну или не, јер зна да ће у сваком случају морати да га пусти.

Од недавно је у неким земљама твор добио једног новог непријатеља, који се не плаши његовог мириса. То су аутомобили и возови. С повећањем саобраћаја, твор је све чешће жртва гажења. Рекло би се да он још није схватио каква му опасност прети од људских машина. Иначе, твор је обично ноћна животиња, мада се често виђа и у зору. У Америци има људи који га држе и у кућама, мада то није препоручљиво, јер су забележени случајеви беснила код творова.

МЕДИЦИНА КРОЗ ВЕКОВЕ

ЛЕКАРИ НА ХОМЕРОВИМ БОЈНИМ ПОЉИМА

Медицинско знање Грци су наследили од Египћана, Вавилонаца, Феничана и других народа Истока. Они су класификовали то наслеђе, трудили се да из њега избаце мађију и да остатак уграде у једну рационалну грађевину. Да би се подигла нова зграда, требало је времена, а њено грађење захтевало је нове методе: брижљиво проучавање (уместо слепог веровања) и извесност да је болест природан феномен, а не ћуд или казна богова. Кад је једном зграда била подигнута, она је чврсто стајала и остала је, чак и данас, један од најзначајнијих темеља наше цивилизације.

Хомерове песме, скупљене око хиљаду година пре наше ере, говоре нам о медицини која се углавном налази у рукама војних лекара, хирурга-практичара. Према Хомеровим легендама, грчки лекари били су јунаци кад јунацима, вешти у својој професији, и због те своје особине „вредели су колико стотина других јунака“.

Војска која је кренула на Troју бројала је око сто хиљада људи. Међу њима било је много видара. Али, њихови лекарски успеси на бојном пољу били су далеко испод њихових ратничких подвига. По мишљењу неких историчара медицине, смртност међу рањеницима и оболелима износила је 77,6 отсто. Упркос томе, Хомер хвали дела тих старих лекара. Он само овлаш помиње грозницу, епидемије и разне болести

које су редовни пратиоци свих војних похода, али зато опширно говори о превијању рана, заустављању крварења и чисто хируршким интервенцијама.

И поред тога што их је било у приличном броју, лекари нису увек стизали да свима рањеницима укажу помоћ, па су због тога сами ратници били принуђени да се један другоме нађу у невољи; да превијају ране, мажу их балсамима и заустављају крварење. Те видарске вештине имају, према Хомеру, свој корен у митологији. Хирон, кентаур који је имао необичан дар лечења, био је Ахилов учитељ у медицини, а Ахил је то знање пренео на своје другове. У XI певању Хомерове „Илијаде“, рањени Еуригилије овако говори Патроклу: „Али ти, Патрокле, поступи као пријатељ. Одведи ме на моју лађу и извуци ову смртоносну стрелу. Млаком водом опери усирену крв и благим балсамом утишај бол — као што је то мудри Хирон некад научио Ахила, а Ахил тебе“.

Два војна лекара-хирурга Хомер нарочито истиче као храбре борце и вештe видаре. То су Махаон и Подалирије, Ескулапови синови, који се у „Илијади“ појављују као обични смртници, а не полубогови, како су их Грци касније сматрали.

Махаон је био приватни лекар краља Менелаја. Кад је једна стрела пробила краљев штит, Махаон је притрчао и ишчупао је, а затим је „својим устима исисао лопећу крв из ране и на њу превио балсам који ублажава болове“.

Касније, Махаона је тешко ранио Парис, син тројанског краља Пријама. Читава грчка војска била је дубоко ожалошћена удесом славног лекара, који је рањен лежао у свом шатору и коме је толико била потребна „помоћ коју је тако често пружао другима“. Том приликом је Идеменеус, који је стајао крај рањеног Махаона, изрекао мисао која је постала класична:

„Човек који вади стреле и мелемима вида ране вреди колико стотина других јунака“.

Подалирије, други Ескулапов син, изгледа да се више бавио интерном медицином. Он је, например, први утврдио Ајаксово лудило погледавши му само једном у очи које су блистале необичним, дивљим сјајем.

При повратку из Троје, лађа на којој се Подалирије налазио претрпела је бродолом крај обале Карије, у Малој Азији. Један козар спасао је Подалирија и одвео га краљу. Краљева кћи Сирна била је тог дана пала с крова и сви покушаји да се врати у живот остали су безуспешни. Подалирије јој је пустио крв из обе руке и тиме је спасао.

Случај се завршио срећно и за лекара и за његову пацијенткињу: Подалирије се оженио краљевом ћерком. Касније, он је подигао два града; један је назвао именом своје жене, а други именом козара који га је спасао из мора.

УСПЕЛА ЕКСПЕДИЦИЈА

Једна група америчких научника провела је пуних девет месеци на Папуанским Острвима, која се налазе близу Нове Гвинеје. Сада су се вратили из ове готове непознате области, носећи са собом драгоцену збирку од преко 67.000 разних примерака биљака и животиња. Најинтересантнија је једна врста слепог миша, чији распон крила износи 152 сантиметра. Ту се налази и један питон дугачак 4,5 метра, као и један диван лептир, с распоном крила од 18 сантиметара. Један огроман мољац из њихове збирке има на својим крилима провидне „прозоре“. Експедиција је прокрстарила једну велику шуму, чије је дрвеће, звано „араукариас“, слично боровима, а иначе расте у Јужној Америци и Аустралији.

WALT DISNEY'S

ПЛАШЉИВИ ЛАВ ЛАЛЕ

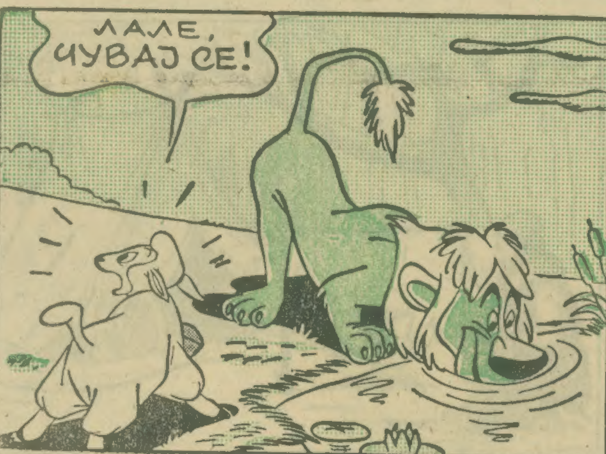

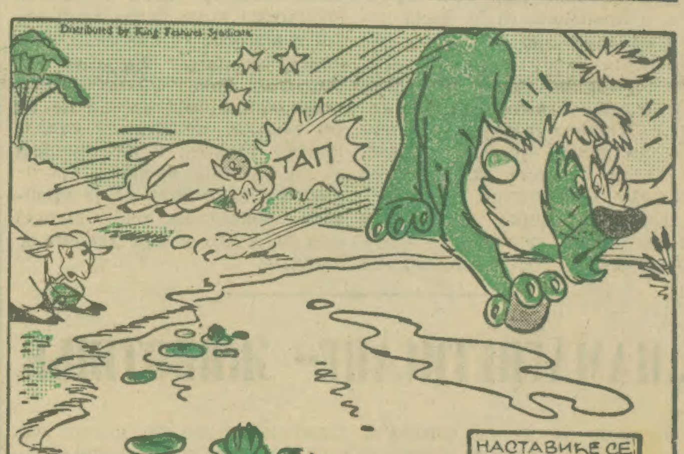

НАСТАВИЋЕ СЕ

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Површина Средоземног Мора износи 3,037.260 квадратних километара, а најдубља позната тачка 4.743 метра.

Стабљика кукуруза, преко листова, у току лета испусти 14 литара воде, стабљика сунцокрета 66 литара, стабло одрасле брезе 7.000 литара, док стогодишња буква испусти 9 хиљада литара воде.

Инсекти су најмногобројнија класа животиња. Њихов труп има три јасно одељена дела: главу, груди и трбух. На глави увек имају пар пипака и три пара усних делова. На грудима увек имају с доње стране три пара чланковитих ногу, а с горње, по правилу, два пара крила, ређе један пар, или су без крила.

Речи су јединице језика, од којих свака нешто означава; заправо, језик је састављен од речи. Кад кажемо: висок, сунце, певати — запажамо да свака та реч понешто означава.

У нашем језику постоји девет врста речи: именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи, прилози, предлози, свезе и узвици.

По свом постанку, речи се деле на просте и сложене. Сложена је она реч која је постала од двеју или више речи. Например: Бео-град, по-летети, из-бацити. Проста реч је потпуна целина и не може се раставити на два или више делова а да сваки, као код сложене, има смисао за себе.

Променљиве речи су оне које могу имати различит завршетак. Например: кућ-а, кућ-и, кућ-ом, ид-ем, ид-ући, итд. Променљиве су: именице, заменице, придеви, бројеви и глаголи. Свака променљива реч даје се поделити на два дела: основу и наставак за грађење речи. Основа се зове онај део променљиве речи који се никако не мења. Наставак за грађење речи зове се онај део који је на завршетку речи и који се додаје на основу. Например, у речима: зуб-а, зуб-у, зуб-ом — зуб је основа, а наставци за грађење речи су: а, у, ом.

Непроменљиве речи су оне које не мењају завршетак. Например: данас, ту, заиста, итд. Непроменљиве су ове врсте речи: прилози, предлози, свезе и узвици.

Челенка је одликовање које су добијали војници који су се истакли у рату, а носили су је за калпаком. Састојала се обично од пера, а свако перо означавало је по једну отсечену главу непријатеља. Обично је израђивана од сребра.

Плима и осека су редовно и наизменично спуштање и дизање морске површине. Плима је дизање, и тада море плави обалу, а осека је спуштање, и тада се море повлачи од обале. За двадесет и четири часа настају две плиме и две осеке. Узрок овој појави су привлачне снаге Месеца и Сунца на течне и лако покретљиве делове Земљине површине. Пошто је Месец ближи Земљи, он више утиче на плиму него Сунце, које је од њега кудикамо веће. Плима и осека се најправилније догађају између повратника. Најјаче су на ушћима река и у морским заливима који имају облик левка. Најбоље могу да се примете на обалама плитког мора, а најнезнатније су у затвореним средоземним морима. Талас плиме на реци Амазони може да продре око хиљаду километара уз њен ток, а уз Лабу око 150 километара.

Стабло је онај део биљке који носи листове и кроз који се спроводи храна до листова. Листови могу постати само на

стаблу. Стабло заједно с листовима назива се општим именом изданак.

Парадокс је назив за једну врсту фигуре у Теорији књижевности. Њиме се изражава неочекивана супротност у речима. Например: И го, и бос — а опет му је зима!

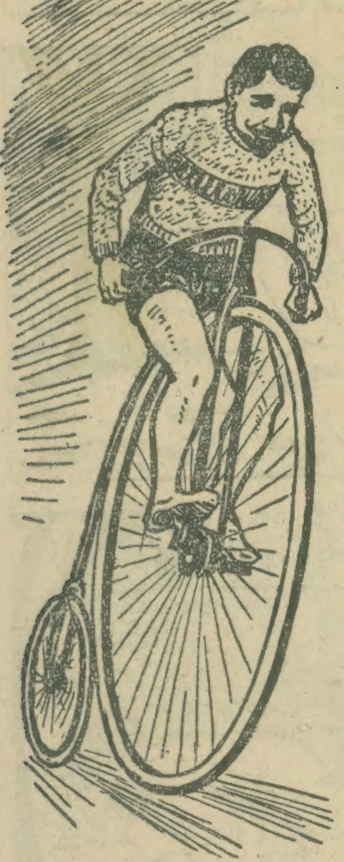
Енеида је спев у дванаест књига од римског песника Публија Вергилија Марона (70 — 19 пре наше ере). У њему су опевани необични доживљаји Енеја, тројанског јунака, све од пропасти Троје до његовог доласка у Италију, где је основао државу. Енеј се спасао с малим бројем Тројанаца.

Брашно је самлевено жито. Оно се састоји од 50—70 отсто скроба и 10—12 отсто лепка, који се састоји од биљног фибрина (беланчевине). Кад постоји два до три сата, лепак постаје тврд и крт, па и хлеб због тога отврдне.

Прича почиње давно...

Ко је изумео бицикл? Историчари су у последње време уложили велике, напоре, претресли многе архиве и испитали хиљаде старих докумената да би нашли одговор на ово питање које већ деценијама стоји отворено.

Као и у случају многих других изума, прича о бициклу почиње пре много хиљада година, у далекој Кини. Ако се може веровати једној древној кинеској легенди, бицикл је постојао још пре 4.750 година, а пронашао га је један кинески занатлија за време династије Јао. То је, уствари, била подужа шипка на којој се налазило врло неудобно седало. Испред и иза шипке био је постављен по један точак, а један од њих покретао се помоћу примитивне полуге.

Па ипак, многи историчари и научници оспоравају овом рогобатном возилу право да се назове бициклом. Осим легенде, нема никаквог другог доказа да је оно заиста постојало, а његов опис врло мало потсећа на савремено возило с два точка.

Грађани француске вароши Нансија први су објавили Европи да је проналазач бицикла рођен у њиховом граду и да се звао Мишо. Овом свом заслужном суграђанину они су подигли и споменик. Но, ни до данас се не зна који је од два бравара — отац или син Мишо — који су живели пре више од сто година у Нансију, прави проналазач бицикла и у чију је славу подигнут споменик.

Право првенства Нансију оспорио је убрзо немачки град Минхен. Према писању једног минхенског листа, баварски филозоф фон Баден је још 1820 године правио дрвене бицикле с педалима, који су, према сведочанствима из оног времена, саобраћали на друму између Минхена и Нимфенборга. Међутим, архивски стручњаци баварске престонице отишли су корак даље и тврде да је познати дипломата барон Дрес, још 1816 године, изумео дрвена возила која су се покретала отискивањем ногу од тла. Та прва возила називала су се дресенке и барон је лично, с необичном спретношћу, приказао ову вештину у парку Тиволи.

Резултати најновијих истраживања дају друкчију слику. Они показују да први бицикл сличан данашњем нису пронашли ни Кинези, ни бравар из Нансија, нити је он угледао светлост дана у Минхену. Према једном врло образложеном документу који је 1694 године написао инжењер Ј. Озанам, прави проналазач бицикла је неки М. Ришар, лекар из Ла Рошела. Ево шта се ту каже: „Већ неколико година саобраћа у Паризу једно необично возило на коме седи један лакеј и покреће га наизменичним покретима обеју ногу помоћу два мала точка који су скривени испод сандука, да се не би видели. Сандук се налази између точкова и причвршћен је за осовину возила“. Из описа се јасно види да је принцип покретања овог возила био исти као и код данашњег бицикла.

„НАМАГНЕТИСАНЕ“ ЖИВОТИЊЕ

Познато је да су говеда и овце често изложени болестима органа за варење које настају услед тога што, заједно са сеном, гутају разне стране предмете који се у њему нађу. То је био понекад узрок угинућа стоке, уколико операција не би била благовремено извршена.

Др Р. Е. Карел, ветеринар на једној великој сточној фарми у Америци, пронашао је недавно један нов метод који треба да сведе овакве случајеве на што мањи број. Он је дао да се израде врло мали магнети, које животиње треба да прогутају. Магнет остаје у желуцу говечета, где привлачи све металне предмете које оно прогута или је још раније прогутало. На тај начин, нема више бојазни да ће овакви предмети озледити или пробити зидове желуца и црева.

Да би испитао ефикасност свог проналаска, др Карел је извео опит са сто крава. Пошто је издвојио групу од 42 животиње, дао је свакој од њих да прогута по један магнет, док је друга група имала да послужи за контролу. После шест месеци, у групи „намагнетисаних“ животиња нађена су само два случаја где је била потребна операција ради отстрањивања металних предмета из желуца. Али, приликом операције, показало се да су и у та два случаја предмети били прогутани пре уношења магнета. У контролној групи, међутим, 57 отсто животиња морало је бити подвргнуто операцији.

Најзад, извршена је и једна „непотребна“ операција у првој групи, да би се утврдило како функционише унети магнет. Том приликом на магнету су нађена два мала ексера, комадић гвозденог лима и више парчића жице. У желуцу животиње нису откривени никакви други страни предмети.

Гостољубива шева

— Догодило се то за време мог путовања по Красноjарској области, — почео је своју причу Фјодор Земљанкин. — Био је врео августовски дан. Наш аутомобил јурио је сеоским путем, остављајући за собом облак усковитлане сиве прашине. Лево и десно од пута простирала су се златна поља дозреле пшенице, а високо горе у ваздуху разлегала се јасна шевина песма.

Наједном, песма је умукла, као да је неко прекинуо звучне струне. Погледах према небу и спазих црну тачку која се, правећи широке кругове, лагано спуштала. Због ње је пернати певач прекинуо своју песму. Појавио се најљући непријатељ — јастреб. Његове оштре очи спазиле су распевану птичицу и истог тренутка јастреб је, као камен кад пада, јурнуо наниже. Још тренутак само — и оштре канџе зграбиће беспомоћну шеву.

А онда се догодило нешто што нико од нас није очекивао. Шева је полетела према аутомобилу и нестала у облаку густе прашине. Изгубивши из вида своју жртву, јастреб се винуо у висину, спреман да понови напад. Али, шева се свим силама трудила да не заостане за аутомобилом и да се држи прашне завесе. Малој птици је било тешко да лети тако брзо и ми замолисмо шофера да мало успори. Тако смо, возећи се смањеном брзином, стигли до ивице шуме, у којој се птица зачас изгубила.

Довитљивост, инстинктивно рођена у тренутку опасности, спасла је шеви живот.

Бивак у леденој пустињи

У леденим и ненастањеним пределима Севера, канадски трапери живе правим номадским животом. Под шаторима од непромочивог платна они се осећају прилично удобно. Трапери с крајњег севера живе чак под пространим шаторима с високим катаркама, у којима су безбедни како од непогода, тако и од животиња. Међутим, шатори се у овој области нису одувек употребљавали. Например, истраживач Баренц,

који је 1596 године открио Шпицберг, становао је у леденој пустињи, са седамнаест својих пратилаца, у правој правцатој колиби. У њој је проживео два месеца, а ту је и умро, од скорбута. Данас, пре но што једна експедиција крене на тако далек пут, све што она носи подвргава се детаљном и стручном испитивању, како би се избегле евентуалне непријатне последице.

„Мозак“ против мозга

Кад би електронски „мозак“ имао толико цеви колико људски мозак има нервних ћелија, не би могао да буде смештен у мању зграду од Емпајер Стејт Билдинга, који има 103 спрата. За погон му не би могла послужити мања снага од Нијагариног водопада, нити за хлађење мања река од Нијагаре. Међутим, људском мозгу, који може да стане у једну омању чинију, потребна је за функционисање снага од свега 25 вати.

Водом најбогатији слив

Од свих река, највише воденог талога прима Амазона, чији слив годишње добије 17,500.000 кубних метара воде. Од те количине Амазона унесе у Атлантски Океан свега 4,770.400 кубних метара, док се остала вода изгуби испаравањем.

У јастребовом гнезду

Почетком лета, у једној четинарској шуми крај реке, један мој пријатељ наишао је на јастребово гнездо с младунцима. Знајући да те пернате грабљивице треба таманити, убио је старог јастреба и његову женку.

Јаки повијени кљунови и оштре канџе, које као да су биле начињене од метала, речито су говорили о томе да су у свом животу ове птице потаманиле стотине тетребова, кокошију, пловки и зечева.

Пажљиво разгледајући трофеје свог пријатеља, рекох му:

— Можда би било добро узети младе јастребове и поклонити их ђацима за њихов мали зоолошки „живи угао“.

Сутрадан по подне кренули смо заједно у шуму. Велика јела на којој се налазило гнездо јастребова стајала је на падини брега. Скинувши ципеле, поскочио сам мало, закачио се рукама о смоласту грану, подигао се на мишиће као да сам на вратилу, а затим лако кренуо даље као по лествицама.

Ево и гнезда. Свијено је од сувих грана, а са стране, као „камуфлажа“, обложено зеленим јеловим гранчицама и иглицама. Судећи по свему, грабљивице су ту живеле више година. Погледавши преко ивице гнезда, спазих два младунца белих трбуха и перја накострешеног на леђима. Били су потпуно обрасли перјем — готово полетарци. Приметивши опасност, јастребови су се, брзо отварајући и затварајући кљунове, повукли на други крај гнезда. А тада сам угледао страшан призор: у гнезду је лежао и трећи птић, мртав и сав искљуван.

— Зар је могућно да су га искљувала рођена браћа? — помислих ужаснут.

Да бих проверио је ли то тачно, избацио сам из гнезда убијеног птића и сишао с дрвета.

— Гле разбојника! — љутио се мој пријатељ чучећи крај раскомаданог јастреба.

Кроз два дана, некако предвече, опет смо отишли у шуму. Овог пута се на јелу попео мој пријатељ. И шта је угледао? У гнезду се налазио само један жив птић, док је други, који је очигледно био слабији, лежао убијен и искљуван.

Таква крвожедност ретко се среће код младунаца других птица.

* * *

Нажалост, природњак-аматер Петар Стефаров, који је у једном писму упућеном часопису „Око света“ описао овај догађај, није навео у ком делу Совјетског Савеза живи и где се догодио његов „сусрет“ с јастребовима-братоубицама.

Необични РЕКОРДЕРИ

Постоји хркање и хркање! Просечан хркач-аматер, чија слава не иде даље од граница његове породице, хрче снагом од 30 децибела, што отприлике одговара зујању једне добро подмазане шиваће машине. Међутим, шампиони хркања, који су, срећом, врло ретки, претстављају праву напаст за околину. Забележени су случајеви људи који су хркали снагом од 80 децибела, што је равно грмљавини тркачког аутомобила „Бугати“ из 1923 године.

Најчувенији хркач свих времена је амерички војник Рамон Родригез, који се за време последњег рата, у саставу америчких јединица, борио у Европи. Због њега је донета посебна наредба којом се одобравало да Родригез сам спава у једној бараци предвиђеној за 38 људи. Барака је била саграђена на око сто метара далеко од осталих. У случају покрета његове јединице, он је увек спавао у посебном шатору, удаљеном најмање 150 метара од осталих. Родригезова јединица никад није проводила ноћ у непосредној близини фронта, како непријатељ не би био алармиран његовим хркањем. У неколико случајева, кад није било могућности да се Родригез изолује, цела чета провела би ноћ не склопивши ока. Спавао је једино Родригез.

Надалеко је чувен и члан једног америчког клуба хркача Чак и у случајевима кад је одлазио на излет заједно са својим клупским друговима (нико други није имао храбрости да пође с њим), морао је да иде на починак цео сат после осталих, да би они могли осетити сласти бар првог сна.

Брак најчувенијег британског хркача Вилијама Стефенса разведен је одлуком суда у Саутемптону 1931 године. Кад је судија у току парнице упитао жену зашто не би могла спавати у другој соби, она је са уздахом одговорила:

— Авај! Види се да не станујете у нашем суседству. Има ноћи кад он пробуди целу улицу.

„ДВОГЛАВА ЗМИЈА“

Амерички наредник Филип Каурни тврди да је видео у Индији змију с две главе. Једна се налази тамо где се глава обично налази, а друга на врху репа. Међутим, природњаци оспоравају тачност ове изјаве. Они доказују да на свету уопште нема двоглавих змија. Али, извесне змије, кажу они, имају рачвасте а не зашиљене репове, којима се користе као главом — за одбрану од непријатеља. Највероватније је да је Филип Каурни срео баш овакву змију.

ИЛИРИ

Наша земља, и то њени приморски делови, помиње се у историји први пут у IV веку пре наше ере. Илири, Трачани, Јелини — били су тада једини становници Балканског Полуострва. Илири су настанили његов западни део, од средњег Дунава до Епира на запад, а преко Јадранског Мора и источне обале Италије. Име једног њиховог племена, Венета, сачувало се у доцније чувеној Венецији; једно њихово друго племе, Далмати, дало је име нашој дивној приморској земљи — Далмацији, чији су они били прастановници.

Никад уједињени

Илирску народну скупину сачињавало је мноштво племена, која никад нису била уједињена у једну државу. Римски историчари, после завојевања Римљана на постојбину Илира, често у својим списима говоре о њиховим племенима и земљама које насељавају. Тако су, например, Јаподи живели у данашњој Босанској Крајини и у Лици; Либурни, вешти поморци, на обалама Кварнера и на острвима; Ардијеји, озлоглашени гусари, у макарском приморју; Даорзи, који су ковали бакарни новац, насељавали су обале Неретве. Прастановници данашње Црне Горе звали су се Доклеати; по њима је добила име наша средњовековна Дукља. Њихови суседи на Скадарском Језеру били су Лабејати и Пирусти, вешти рудари. Најугледније илирско племе у унутрашњости били су Аутаријати, од којих потиче име реке Таре, и Деситијати у Босни. Област око горњег Вардара, Косовог Поља и Ниша насељавали су Дардани, који се помињу као храбри ратници у борбама против Македонаца и Римљана. Поред ових, било је још и других илирских племена, чија су се имена током векова често мењала.

Племена су била подељена у братства. Зна се, например, да су Далмати имали 342 братства, а Деситијати 103. Нека племена Римљани су већ у почетку своје владавине готово сасвим истребили. Некад јако племе Вардеја, на почетку наше ере имало је свега 20 братстава. Староилирски језик сачуван је једино у личним именима, која су остала забележена на римским каменим споменицима и у списима римских историчара (Дас, Плар, Тит, Верз, Лур, Плат). Данашњи Албанци потомци су древних Илира, али под утицајем романских језичких елемената њихов језик је доживео огромну промену. Међутим, помоћу данашњег албанског језика ипак се могу објаснити извесни древни илирски називи и имена. Например, Далмација значи: земља овчара, Скодра или Скадар: брег, Лим: река, Дарданија: земља крушака, итд.

„Шумовите пустиње"

Пространа илирска земља, изузев приморских предела, била је покривена непроходним прашумама, огромним „шумовитим пустињама", како су их казивали римски и грчки историчари. Северни делови Илирика за Римљане су били сурови и непријатни. Зиме, с великим снеговима, долазиле су рано и биле су жестоке. У приморским пределима дувале су страховите зимске буре, које могу, како бележи грчки историчар Прокопије, да подигну коња и коњаника, да их тресну о земљу и усмрте. Прашуме су биле пуне дивљих животиња, од којих су многе већ давно изумрле или нестале с Балканског Полуострва. То је било време кад су по шумским ливадама у великим крдима пасла дивља говеда тур и зубр, којих је у нашим крајевима било још и у Средњем веку. Она су давно изумрла, а спомен на њих сачувао се до данас у појединим географским називима, например: Туропоље код Загреба, Зуберово Брдо код Градачца у Босни. Грчки историчар Херодот прича како су таборе персиског краља Ксеркса, кад је са својом војском пролазио кроз македонско приморје, нападали лавови.

У предримско доба, долине у земљи Илира биле су ретко насељене. Становало се углавном по вишим местима, планинама и висоравнима, где је било пашњака, оивичених густим непроходним шумама. Илири су за своја станишта одабирали неприступачна места, пећине у планинским стенама, заравњене планинске врхове, а на нижим местима копали су земунице које је било тешко приметити. Градили су и колибе на рекама и језерима, такозване сојенице на кољу. Касније су научили да праве и утврђења за одбрану, која су осигуравали с неколико редова кружних шанчева, или би подизали утврде од камена на неприступачним планинским висовима и стенама. Неке од тих утврда служиле су у исту сврху од времена древних Илира па све до наших дана. Чувени Медун у Црној Гори, у племену Куча, у коме је живео славни јунак и књижевник војвода Марко Миљанов, основали су Илири неколико векова пре наше ере.

Главна занимања

Илири су подизали и светишта и жртвенике својим боговима. Изгледа да нису имали свештенике, јер их савремени римски и грчки историчари нигде не помињу. И верске обреде вршили су на скривеним и неприступачним местима. Један од највиших богова био је Медаур, бог рата, и Бинд, бог воде и извора. Поједина племена имала су своје богове и богиње, тако да је митологију старих Илира сачињавало мноштво великих и малих божанстава, којима су доцније придошла римска и грчка. Илири су веровали и у змије и змајеве, у њихову натприродну моћ, у изворе, небеска светила и извесне природне силе.

Главна занимања Илира била су лов и сточарство. Нарочито су гајили козе и овце. Римски научник Плиније хвали сир који се припремао у илирској области Доклеати, данашњој Црној Гори. Земља није била подесна за земљорадњу и највише се сејало просо. Умели су и да варе пиво од разних жита, трава и корења. Познавали су рударство, а нека племена била су у томе врло вешта. Од илирског времена потичу рудници цинобера (руменице) и сребра код Шупље Стене на Авали и бакра у Бору. То су прастари рудници, у којима се још радило каменим и бронзаним оружјем. Прапочетке рударства у нашој земљи претставља испирање металних и златних зрнаца из речног песка, чиме су се бавили стари Илири.

Још у предримско време, у приморским областима Илирика, нарочито на ушћу Неретве, била је развијена трговина с грчким колонијама и градовима. Грчки трговци доносили су Илирима посуђе, накит, стаклену робу и оружје у замену за њихове сточарске производе. Но, поред трговине ту се развило и гусарство. У трећем веку пре наше ере најозлоглашенији гусари на Јадранском Мору били су Илири из племена Ардијеја, који су основали и једину познату илирску државу. Она се простирала од реке Војуше до предела око Неретве. На лаким чамцима, с посадом од 50 људи, они су се залетали све до пелопонеских обала, где су нападали и пљачкали приморске градове. У једном налету освојили су острво Крф, и грчку колонију Ису на острву Вису.

Теута и Римљани

Ардијејски гусари нарочито су се осилили за време краљице Теуте, која је владала уместо свог малолетног сина Пинеса. Тада Илири нису узнемиравали само грчке колоније на острвима и у приморју Јадранског и Јонског Мора које су се ставиле под заштиту римске државе, него су почели да пљачкају и робе и по самој Грчкој. Престоница ардијејске државе била је Скадар, а најјаче утврђење Рисан у Боки Которској. Ардијејско гусарство и њихов сукоб с Римом уводе, уствари, Илире у писану историју.

Римски историчар Полибије овако говори о том првом сукобу Римљана и Илира. На грчке тужбе због непрестаних илирских гусарских напада и пљачкања, Рим је на двор краљице Теуте послао као своје посланике, два брата Корунканија. Они су приговорили краљици што њени поданици пљачкају грчке колоније и градове који стоје под римском заштитом и затражили од ње да им то забрани. Теута им одговори да она то не може учинити, јер према илирским обичајима и законима гусарство није преступ. Млађи од браће Корунканија на овакво краљичино образложење оштро јој је одвратио: „Тада ће Рим научити Илире како ће да измене своје обичаје и законе". Краљица, увређена, нареди својим људима да на повратку убију млађег Корунканија. То је био повод рату, који је трајао годину дана и завршио се миром чији су услови били за Теуту врло тешки (228 г. пре наше ере). Морала је да уступи Римљанима један део своје државе, да плаћа данак, а илирске лађе јужније од Виса могле су да плове само ненаоружане, и то не више од по две. (Ову историску грађу из Полибија употребио је хрватски књижевник Димитрије Деметер у својој трагедији „Теута").

Тако су се Римљани учврстили у ардијејској земљи и отада су настојали да је сасвим заузму, што им је успело после педесетак година, за време илирског краља Генција. Ардијејске државе је нестало. Римљани су завладали земљом од Војуше до Неретве, а Генције је одведен као сужањ у Рим, да улепша тријумф победилаца. Пред крај старе ере, Римљани су већ били господари свих илирских земаља до Саве и Дунава.

Почетком наше ере, устанак против Римљана захватио је већи део илирских племена у Приморју и унутрашњости. Илирик је плануо од Јадранског Мора до Саве и Дунава. Устанак је трајао пуне три године. Водили су га два Батона из племена Бреука и Деситијата. У њему је учествовало око 200.000 илирских пешака и 8.000 коњаника. Али, због суревњивости међу вођама, устанак је пропао. Деситијат Батон био је опкољен у близини данашњег Сплита (код Мућа) и морао се предати. Живот је завршио као сужањ у Равени. Сада су Римљани извршили нову поделу Илирика. Створена је провинција Далмација, која се на север простирала до Саве и Дунава, а на исток до данашњег Чачка и планине Рудника у Србији.

Риба која има „руке" и „ноге"

Амерички природњак Ланди дошао је у Балбои, у зони Панамског Канала, до једне рибе какву дотле није видео ни он ни многи други природњаци. Тај необичан примерак донели су рибари са острва Галапагоса. Ланди овако описује ту рибу:

— Тело јој је било дуго двадесетак сантиметара. На грудима је имала два крака који су потсећали на руке. Имала је и „ноге", које су стајале под правим углом у односу на тело. На глави је имала рог дуг неколико сантиметара. Реп је био рибљи. Цела риба изгледала је некако гротескно, као да је претставник неког другог света, а не нашег.

Рибари од којих је добио ову чудну рибу изјавили су да сличну њој никад раније нису видели. Они су је, заједно с другима, извукли мрежом из велике дубине. Тада су приметили да се овај необични становник морског дна не праћака као остале уловљене рибе, већ да уз помоћ својих кракова покушава да се успуже уз мрежу и да тако изиђе из ње.

— Ставио сам рибу у суд са алкохолом, — вели даље Ланди — и тако сам могао да је испитујем. Шкрге су јој се налазиле на месту где се задњи краци одвајају од тела. Кожа јој је била оштра као шмиргл-папир.

Слике ове рибе Ланди је разаслао разним научним установама, па је утврђено да она припада породици Odcocephalidae, али да још нема име, мада је пре ове уловљено већ неколико примерака, и то сви у водама Галапагоса. „Ноге" и „руке" ове рибе су, према објашњењу стручњака, уствари знатно измењена пераја.

Ерупција Етне на филму

У Старом веку веровало се да је у кратеру Етне смештена радионица бога Вулкана, а према једној легенди ерупције Етне настају услед грчења некаквог дива који је закопан у планини. Досад је забележено 85 ерупција овог вулкана. Најстарију, ону из 476 године пре наше ере, опевао је један грчки песник. Најјача, која се догодила 1669 године, изменила је рељеф целе области. „Буђење" Етне 1693 године није било толико значајно у погледу природних феномена, али је запамћено по великој несрећи која се том приликом догодила: вулкански земљотрес порушио је више градова и уништио око 100.000 људских живота. Године 1923, ерупцију Етне снимали су за филм неустрашиви сниматељи. Доцније,

у тихим биоскопским дворанама публика је са узбуђењем пратила страховите последице земљотреса и куљање лаве из ове ужарене пећи која столећима не мирује.

НЕПРИЛИКЕ ЗБОГ ЖЕЛЕЗНИЧКИХ ШИНА

Аустралија је једина земља на свету у којој постоје четири типа железничког колосека. Најшири има 2.280 милиметара, а затим долазе пруге од 1.600, 1.435 и 1.060 милиметара. Ова разноликост је у последње време проузроковала велике тешкоће аустралиској привреди, јер морају да се израђују четири разна типа локомотива, као и путничких и теретних вагона. Влада је недавно направила план о уједначавању железничких пруга, с тим да ширина колосека износи 1.435 милиметара. Али, трошкови остварења овог плана изнели би преко 200 милијарди француских франака, тако да се засад морало одустати од њега.

То није била ПОСЛЕДЊА ТЕШКОЋА...

Хало, хало!... Овде подморница „Сквалус"... За који тренутак ћемо заронити... Хало, хало!... Је ли тамо лука Портсмаут?...

☆

То је било 23 маја 1939 године. Тачно у 9 часова и 40 минута, издато је наређење за роњење. „Сквалус" је јурнуо површином воде као изгладнели делфин, а убрзо затим ишчезао је у дубинама. Али, кад је казаљка показала да се подморница налази петнаест метара испод површине, поткрманош је, држећи слушалице на ушима, побледео као крпа слушајући наређење:

— На површину! Одмах... Што пре! Заклопци усисивача за ваздух остали су отворени...

Вода се већ била сручила у задњи део подморнице.

— Избаците водени баласт!... Напоље све што није потребно!...

Бујица је продирала у главни резервоар за ваздух. Посада је радила ужурбано. Опасност је била на помолу; претили су и пожар и експлозија. Прибран и одлучан, командант „Сквалуса" саопштавао је морнарима преко радија:

— Налазимо се на 75 метара дубине. Вода је продрла само у задњи део. Чекаћемо помоћ... То је питање времена... Имамо кисеоника за 72 часа. Да бисмо га што мање трошили, наређујем морнарима да сви легну и да не разговарају... Нека ми се сваки појединачно јави кроз микрофон...

Јавила су се само 33 морнара. А у подморници их је било 59.

Командант базе у Портсмауту био је све нестрпљивији. Од девет часова и 40 минута није добио никакву вест са „Сквалуса". У 10 и 55 обавестио је базу у Њу Лондону да му је потребан „Фалкон", брод за спасавање с подводним звонима, затим је реморкеру „Пинекуку" наредио да буде спреман, а подморници „Скалпин" да остане у зони где је „Сквалус" вршио вежбе роњења.

За све то време „Сквалус" је изнад површине мора избацивао димове који су позивали упомоћ. Али, њих нико није приметио. Тек у 12 часова и 40 минута посада „Скалпина" угледала је шести дим.

★

Док су бродови за спасавање журили на место несреће, морнари у подморници напрегнуто су ишчекивали неће ли чути шум спасоносних елиса. Минути су били дуги као године. Најзад, преко телефона „Сквалуса", чију је телефонску жицу држао на површини мора нарочити појас за спасавање, зачуо се глас Вилкинса, команданта „Скалпина". Њему је одмах одговорио командант Нејквин:

— Хало, хало! Хитно пошаљите гњурца да затвори ждрела за усисавање ваздуха!... Поставите цеви и ваздушним притиском избаците воду из поплављеног ждрела...

Наједном је глас умукао. Један снажан вал прекинуо је телефонску жицу.

Тада су морнари из потонуле подморнице почели да ударају знаке Морзеове азбуке о труп свога брода. Знали су да ће их, уз помоћ специјалних апарата, добро чути на површини. Срећа им се осмехнула. Прва чакља на челичном ужету са „Пинекука" закачила се за „Сквалус". Било је тачно 19 и по часова. Ужурбано се радило. У 22 часа припреме су биле завршене. Сада се само чекало на главни брод за спасавање.

„Фалкон" је стигао у 4.25 часа ујутру, кад је „Сквалус" већ био двадесет часова под водом. Посада је одмах усидрила свој брод са четири котве, да га таласи не би однели. У десет часова и четрнаест минута први гњурац, Мартин Сибицки, спустио се у дубину. Стигао је на два метра од жељеног места. Пошто је привезао кабл, изронио је. Тада је издата заповест да се спусти велико звоно, тешко 9.000 килограма.

Два искусна поморца, Џон Михаловски и Валт Хармен, сачињавали су екипу у звону, које је заронило у 11 и по часова. Био је то тежак посао причврстити гњурачко звоно уз ивицу отвора на подморници. Михаловски је одврнуо поклопац и, према светлости која је долазила с горњег спрата звона, угледао је изнурена лица преживелих морнара.

— Здраво! — рекао је са осмехом и спустио чутурице с топлом кафом.

Почело је извлачење. Прво су извучена седморица морнара, затим деветорица, па опет деветорица. Четврти пут под звоном су нашла заштиту последња осморица живих. Али, баш кад је окупљеном свету на обали Портсмаута читана листа преживелих, Михаловски је из дубине телефонирао:

— Налазимо се 45 метара испод површине... Кабл се замрсио... Не можемо даље...

Наступили су нови часови узбуђења. Све је учињено да се извуче на површину девет тона челика с људским телима у себи. Маневрисало се и с лева и с десна, спуштани су гњурци, вршено је растерећење звона, док се најзад и последња група морнара није нашла на површини, у топлом заклону кабине својих спасилаца.

Ето, тако је завршено једно поглавље мирнодопске историје америчке ратне морнарице, кад је 26 људи платило животом. Подморница „Сквалус" доцније је извучена на површину и добила ново име: „Сејл фиш". Али, то није била њена последња тешкоћа. У Другом светском рату, у оном страшном паклу Пацифика, она је „доживела" можда веће невоље, али је постигла и успехе.

Наш пријатељ АТОМ

У познатој збирци источњачких прича „Хиљаду и једна ноћ" налази се и бајка о „Рибару и духу из боце". Једнога дана бацио је неки рибар своју мрежу далеко на морској пучини, а кад ју је извукао нашао је у њој једну добро затворену боцу. Чим је радознали рибар извукао запушач, из боце је изишао зли дух. Али, захваљујући лукавству, рибару из бајке пошло је за руком да савлада духа и да га учини својим слугом...

Те бајке сетили су се физичар др Хајнц Хабер и Волт Дизни кад су заједнички прегли да начине филм о атомском истраживању, филм који би лаицима подробио и истовремено на занимљив начин објаснио шта је атомска енергија, како се добија, какве опасности крије у себи и какве користи може човечанство да има од ње. Рибар је пустио духа из боце; научници су из урана, помоћу цепања атома, ослободили атомску енергију. Рибар из бајке тражио је од укроћеног духа да му испуни три жеље: да му да снагу и обезбеди храну, да му подари здравље и да га — то је била његова највећа и најважнија жеља — учини мудрим; кроз уста источњачког рибара те жеље исказују и творци овог филма, захтевајући од ослобођене и контролисане атомске енергије здравље, снагу и храну за човека. Они нису заборавили ни последњу жељу: мудрост да се та енергија искоришћује само на добро читавог човечанства.

„Наш пријатељ атом", филм-предавање физичара Хабера и филмског чаробњака Волта Дизнија, гледало је недавно преко телевизије 16 милиона Американаца, а ускоро ће имати прилике да га виде посетиоци биоскопа и у другим земљама. Филм је, како тврде они који су га видели, веома занимљив, а оно што он открива ниједан гледалац неће моћи да заборави.

ЧАМАЦ ОД ПЛАСТИЧНЕ МАСЕ

У холандском институту за пластичне масе у Делфту израђен је чамац дуг четири метра, намењен рибарима. Сав је из једног дела и прави се од појачаног полиестера у разним бојама. Овај чамац, који не пропушта воду и не трули, има специјална седишта на пумпање. Тежак је 99 килограма. Једна ребраста пречага служи за причвршћивање мотора, а на ивици чамца налазе се нарочита лежишта за пецачке штапове.

ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ...

КАЗНА ЗА ПОДМИТЉИВЕ СУДИЈЕ

Од шестог до четвртог века пре наше ере, у Персији је постојао закон према коме је судија за кога би било утврђено да је примио мито кажњаван на тај начин што би га живог одерали. Од његове коже прављено је јастуче за столицу његовог наследника.

ПАЖЉИВЕ МАЧКЕ

Себастијан Пејерон из Па-де-Калеа, у Француској, има три мачке које се веома добро слажу и воде рачуна једна о другој. Например, ако једна од њих задоцни на обед, друге две оставиће јој тачно трећину добијеног ручка или вечере.

ОДАНА СУПРУГА

Пољкиња Корнелија Пшездјецка, која је остала удовица 1831 године, ставила је на дан смрти свога мужа црну рукавицу на руку на којој је носила венчани прстен. Наџивела је мужа једанаест година и за то време ниједном није скинула црну рукавицу.

ПИЈАВИЦА — НАСЛЕДНИЦА

Један Француз, неки капетан Фире, оставио је читаво своје имање — два рудника угља и три велике ткачке радионице — једној обичној пијавици која му је за живота служила за пуштање крви.

„ДИВЉИ ДЕЧАК" ИЗ ХАНОВЕРА

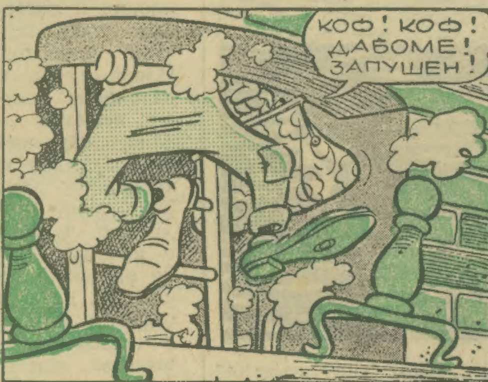
Петер, дечак без презимена, познат по надимку „дивљи дечак", био је нађен у једној шуми код Хановера, у Немачкој, кад му је било тринаест година. Остатак живота — пуних 60 година — Петер је проживео у Хероу, у Енглеској, а ипак никад није научио да говори, да корача усправно и да спава у постељи. Све до смрти најрадије је јео траву и маховину.

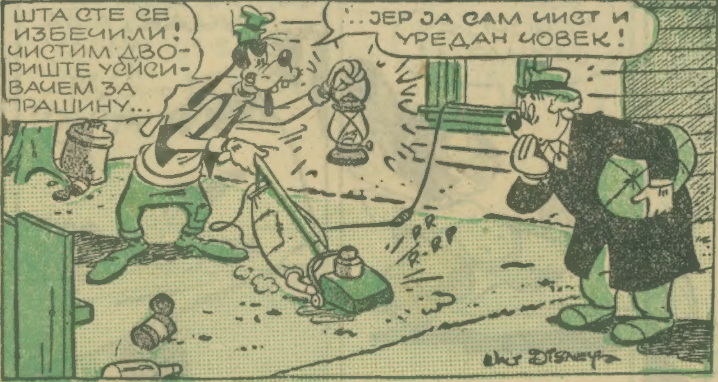

ИРВАС — БОГАТСТВО ЛАПОНАЦА

Сваке године, у октобру, Лапонци полазе у хајку на ирвасе, да би их сатерали у велике ограђене просторе. Заједно са својим псима, они пешке прелазе десетине километара и сваки чопор северних јелена на који наиђу гоне према нарочитим торовима, у које може да стане на хиљаде животиња. Пошто их сакупе, хватају их ласом, распоређују у групе, према сопственицима, и пописују. Кад је попис обављен, Лапонци се окупе на саветовање, да реше где ће које стадо да пасе у току зиме, а затим свак гони своје ирвасе према месту које му је додељено.

Северни јелени хране се једном јединoм врстом лишаја, која је доста ретка. Питање исхране ирваса толико је важно да су Шведска, Норвешка и Финска закључиле нарочити споразум по коме није потребна

никаква процедура приликом пребацивања чопора преко границе земље у којој у то доба године има довољно лишаја.

Богатство Лапонца зависи од броја ирваса које поседује. Женка даје мало млека, али је оно густо, масно и врло хранљиво. Да се добије литар млека, треба да се помузе десетак женки ирваса. Од овог млека праве се изврсни и надалеко познати сиреви и масло.

И заклан ирвас доноси сопственику лепу суму новца, јер се сваки део његовог тела може на неки начин искористити. Уместо у пушници, ирвасово месо суши се на сунцу и ветру, а потом се оставља за зиму. Кад стегне мраз и лед покрије језера и реке, тако да је риболов немогућан, осушено месо је Лапонцима готово једина храна. У градовима европског севера, ирвасова шунка продаје се као нарочита посластица.

Нема тог топлог покривача који би могао да се упореди са ирвасовим крзном. Његова светлокестењаста длака је дуга и сјајна, али има и ирваса који су сасвим бели. Од коже се праве одела, капути, ципеле и многе друге ствари. Најзад, круна његових рогова претставља читав мали капитал, јер страни туристи дају за њу лепе своте. Ирвас, становник крајњег севера Европе, претставља не само украс Лапоније, већ и богатство Лапонаца.

★ ★ ★

ЈЕЗЕРО КОЈЕ „ИЗУМИРЕ"

Тразиментско Језеро, с површином од 128 квадратних километара, највеће је језеро у Италији. Али, то неће бити још задуго. Из непознатих узрока, оно је почело да губи воду, и то таквом брзином да већ у 2000 години, ако се тако настави, неће од њега бити ни трага. С њиме би Италија изгубила много: један од њених најлепших предела престао би да буде привлачан за туристе, а и пољопривреда у њему била би уназађена. Истовремено, с географске карте био би збрисан сведок једног великог историског догађаја — чувене битке из 217 године пре наше ере, у којој су Картагињани под вођством Ханибала потукли Римљане.

★ ★ ★

ЋУДИ ПРИРОДЕ

Мало је познато да се биљке пузавице слепо покоравају строгом закону који им је природа одредила — у ком правцу да се обавијају око мотке постављене за ослонац. Тако се боранија и ладолеж обавијају око мотке увек с десна налево, а хмељ и бршљан увек с лева надесно. Не постоји никакав начин да се оне вештачки „упуте" другим правцем.

★ ★ ★

НЕОБИЧАН ЗАДАТАК

Један мали становник предграђа Париза никако није хтео да прелази коловоз између обележених линија. Саобраћајцу Рајмону Поароу, одређеном да врши дужност у тој улици, недисциплинованост дечака задавала је велике муке. Најзад, кад му је све то досадило, изгрдио је преступника и дао му да бира: или да плати казну, или да сто пута напише реченицу „Да бих доживео старост, треба да прелазим коловоз између линија". Сутрадан је мали кривац предао саобраћајцу „откуп", а уз њега писмо захвалности родитеља.

СТАРЕ ВЕЗЕ МЕЂУ КОНТИНЕНТИМА

Према облику обала Јужне Америке и Африке, неки научници су мишљења да су та два континента некад била спојена и да су се доцније, услед геолошких поремећаја, раздвојила. Међутим, један амерички палеонтолог сматра да је то само варка и да ова два континента никад нису била у вези. По његовим речима, постоји много већа вероватноћа да је било везе између Северне Америке и Европе. Он то своје тврђење заснива на испитивањима скелета неке животиње која је живела пре 150 милиона година. Наиме, и у Северној Америци и у Европи нађене су истоветне кости које су припадале животињама из ове породице, док скелети истих животиња нађени у Јужној Америци и Африци показују много веће разлике. Та животиња је дисинодонт, нешто слично данашњем носорогу; његове је величине и хранила се претежно биљном храном.

ВЕК НЕКИХ ЖИВОТИЊА

По мишљењу стручњака, нормално трајање живота зеца је 5 година, овце 12, мачке 13, пса и јарца 15, краве и свиње 25, коња 30, камиле и

лава 40, слона и кита 100, крокодила 300, а корњаче 350 година.

ЕЛЕКТРОМОТОР ЗА ВИСОКЕ ТЕМПЕРАТУРЕ

У Детроиту је начињен електромотор који може да ради и кад је јако угрејан. На пробама се један од њих угрејао до близу 500 Целзијевих степени, али није изгорео, иако је радио 50 часова. Овај мотор, отпоран према топлоти, начињен је за потребе дириговaних пројектила и авиона који лете надзвучном брзином.

ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ...

Неки Ралф Шо, из Беверлија, у америчкој држави Њу Џерси, тврди да је видео морску змију. „Заиста постоје морске змије — тврди он — и неке од њих су прилично велике. Оне бораве око острва Фиџи. Кажу да су појединци виђали змије дугачке преко десет метара, али највећа коју сам ја видео није била дужа од четири метра. Основна боја им је „крем", али су им колутови махом црвени или плави. Урођеници кажу да су безопасне и да се хране искључиво морском маховином, али ипак највећом брзином беже ка обали чим угледају да им се нека од њих приближава. Ја сам видео једну са даљине од свега два метра. Оне немају пераја, већ по мору вијугају исто као змије на копну, али са знатно већом брзином.

Кад се ово упореди с мишљењем научника о морским змијама, онда Шоов извештај више личи на „веровали или не", него на стварност.

ВИДЕЋЕМО НОВУ КОМЕТУ

У априлу и мају ове године моћи ће се и голим оком посматрати комета Аренд-Роланд, која је откривена 8 новембра 1956. Пошто су је астрономи пратили извесно време, у стању су да предвиде њену даљу путању. На јужној хемисфери комета ће се видети у априлу, а на северној почетком маја, после сунчевог заласка. Тада ће комета проћи између Земље и Сунца. Њена ће светлост постепено слабити тако да се почетком јуна више неће моћи видети голим оком.

БЕЗ СПУШТАЊА 9.600 КИЛОМЕТАРА

Двадесетог новембра прошле године један путнички

авион Скандинавског ваздухопловног друштва поставио је нов рекорд у лету без спуштања. Он је у непрекидном лету прешао раздаљину од Лонг Бича, у Калифорнији, преко Северног Пола, до Стокхолма, што износи 9.600 километара.

СЛАНИ „РЕЗЕРВОАРИ"

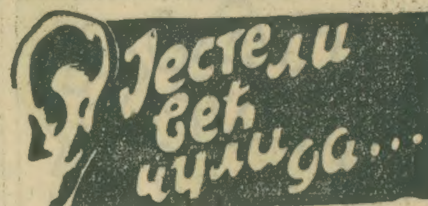
У соланама близу Сорента, у Луизијани, буше се удубљења у која ће бити смештено милион барела петролеја. Стручњаци кажу да су пећине од соли изванредно погодни „резервоари", јер петролеј не раствара со и не прља се. Он ће се из ових пећина вадити помоћу црпки за слану воду.

НЕСТАЛО!

Становници места Хаукс Деј, на Новом Зеланду, били су сведоци несвакидашњег природног феномена. Једне ноћи пробудио их је јак земљотрес. Кад су ујутру изишли из својих кућа, чекало их је велико изненађење: нигде није било језера које је вековима красило пејзаж овог краја. Милиони литара воде нестали су без трага.

ЏИНОВСКЕ ГУМЕ

Свака поједина гума на точковима једног новог џиновског транспортног авиона садржи у себи довољно најлона да би се од њега могло произвести преко 60.000 пари женских чарапа!

... Париз је добио име по келтском племену Паризија.

... у неким алписким крајевима цилиндар је саставни део мушке народне ношње.

... на месту данашњег Цавтата Грци су у IV веку основали насеобину Епидаур. Град Епидаур разорили су Словени почетком VII века. Касније је на његовим рушевинама подигнуто ново насеље које се звало „Цивитас Ветус" (стари град). Од тога назива и потиче име Цавтат.

... сви припитомљени слонови на Цејлону за време ноћног рада морају обавезно

да на глави и репу носе упаљене фењере.

... у кори великог мозга има око тринаест и по милијарди нервних ћелија.

... реч „чамац" постала је од турске речи „чам", што значи „јела". Чамцима су некад Турци називали барке начињене од јелових дасака.

... кокошке храњене само пиринчем носе јаја која су покривена тачкама знатно светлијим од осталог дела љуске.

... харфа није само музички инструмент. Тим именом зове се у зоологији једна врста мекушаца.

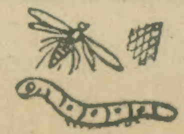
... Кинези почињу ручак воћем.

... поред осталих промена које на великим висинама настају у човечјем организму, знатно се мења и апетит. На висини од близу 8.000 метара организам тражи само течну храну и слаткише.

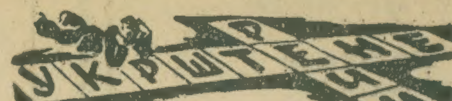
... справа за мерење прашине у ваздуху зове се аероскоп.

... површина свих црвених крвних зрнаца у човечјем телу износи око 3.300 квадратних метара.

... паразитска зоља, позната у науци под именом литомаксис, снесе своја јаја у тело гусенице. Из једног јединог јајета развије се до хиљаду младих, који се отхране на рачун гусеничиног тела. Свих

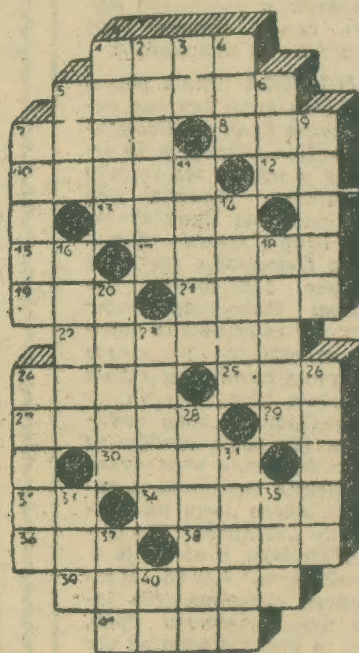

хиљаду младих који се развију из једног јајета увек су истог пола: само мужјаци или само женке.

Водоравно: 1) марка аутомобила; 5) врста дрвета; 7) филмска звезда; 8) врста јела; 10) материјал који се слаже на дно течности; 12) свеза; 13) општинско подручје; 15) узвик; 17) у кривичном праву доказ невиности; 19) птица тркачица; 21) лако испарљива течност; 22) једна Шекспирова трагедија; 24) женско име; 25) сужањ; 27) извор; 29) негација; 30) музички знак; 32) иницијали нашег научника на пољу електротехнике; 34) град у Србији; 36) фудбалски термин; 38) наша река; 39) део аутомобила; 41) један цвет.

Усправно: 1) линија која дели копно од воде; 2) суд састављен од грађана; 3) слово латинице; 4) врста јелена; 5) отац (слов.); 6) речна риба; 7) туђ; 9) врста драгог камена; 11) птица; 14) средњовековни витез; 16) слепи грчки певач из X века пре наше ере; 18) мешавина цемента и шљунка или песка; 20) врста дрвета; 23) врста коњског трка; 24) река у СССР; 26) попрсје; 28) запаљење ужа; 31) мелодија; 33) врста мастила; 35) инсект; 37) део теразија; 40) предлог.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) се; 3) лето; 6) „Филипс" 7) Наполеон; 9) иза; 10) три; 11) та; 12) ел; 14) Т(олстој) Л(ав); 15) Немила; 16 Лоти; 19) Динара; 21) са; 22) ар; 23) ру; 25) ови; 27) Нин; 28) Боливија; 31) сеница; 32) Раша; 33) ти.

Усправно: 1) село; 2) етил; 3) липа; 4) опет; 5) фазан; 6) сорта; 7) нит; 8) Нил; 12) емона; 13) литар; 16) Ели; 17) Лир; 19) Давос; 20) арија; 21) соб; 24) Уна; 26) Илер; 27) Нина; 29) инат; 30) Виши.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Лептир од делова

На слици 1 видите дванаест неправилних, црно обојених поља. Сва та поља прецртајте на дебљу хартију или бео картон, па их онда исеците маказама. Добићете 12 комадића картона различитог облика. Задатак је да од тих комадића сложите слику једног лептира.

Ако и поред свег труда не успете да добијете лептира, погледајте слику 2, на којој је показано како то треба урадити.

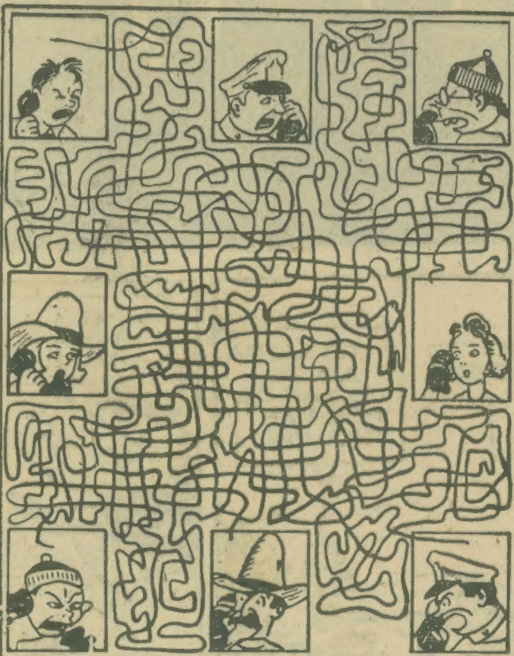
ШТЕДЉИВИ ПРОДАВАЦ

Један млади, али врло штедљиви продавац освежавајућих напитака замењивао је привремено свога друга. „Сваког дана ћу да ставим понешто у касицу за штедњу, — говорио је он. — Првог дана ћу спустити један динар, другог два, трећег три, итд. Сваког дана ставићу по један динар више него претходног. Данас је прошла тачно половина времена за које треба да замењујем друга и ја полажем одједном 49 динара".

Можете ли да израчунате колико ће продавац имати уштеђено на крају?

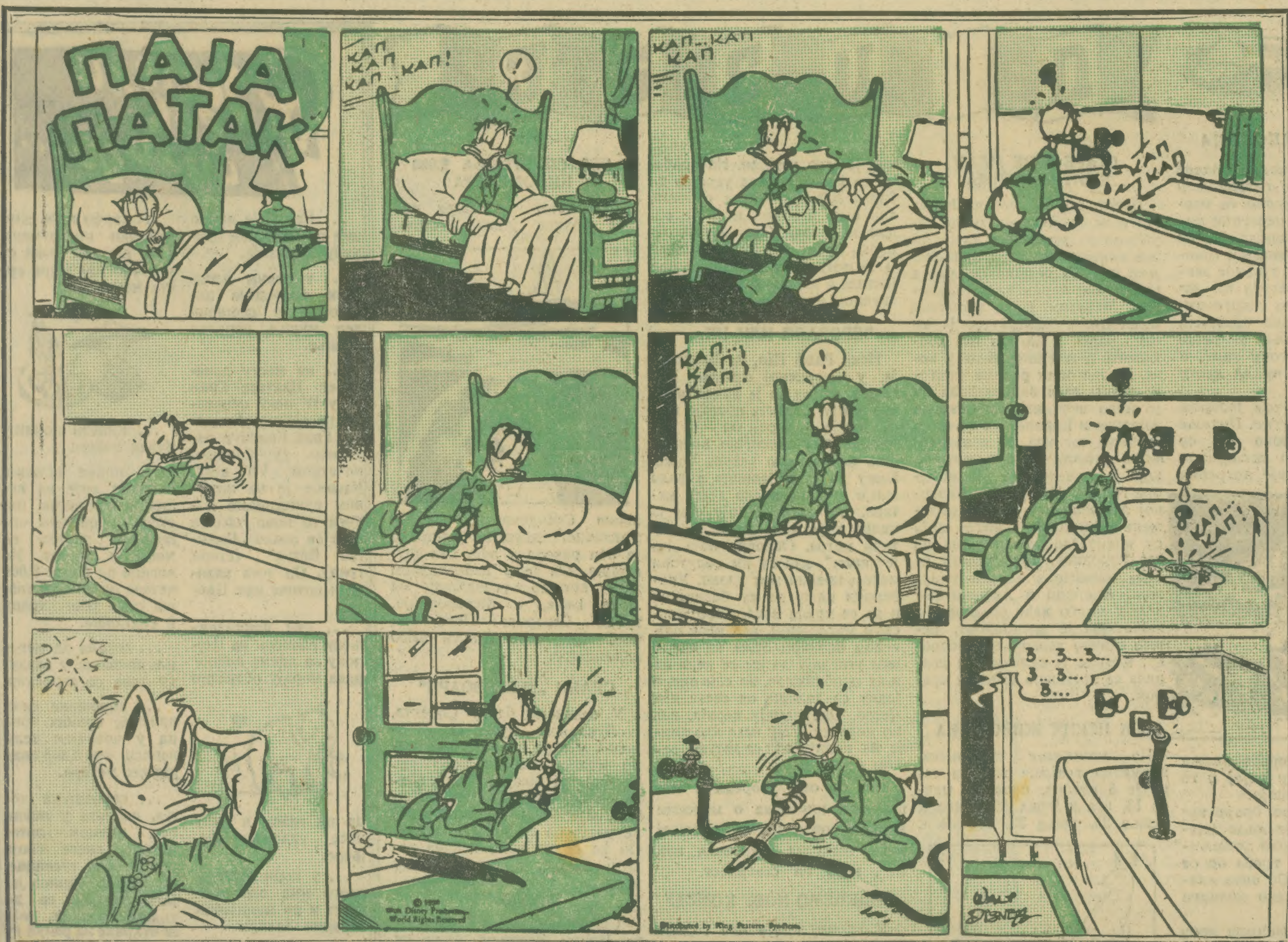
(Продавац ће уштедети 4.753 динара).

Ко с ким говори?

У телефонској централи се нешто покварило, тако да су сви добили погрешну везу. Чупави младић је желео да говори с гологлавом девојком, полицајац са својим шефом, Кинез с наочарима с Кинезом без наочара, а девојка са шеширом звала је свога оца.

Можете ли да, пратећи линије, утврдите ко с ким говори? Ако успете, видећете зашто су сви тако намргођени.

НИЈЕ ТО ОБИЧНА ПРАШИНА

— Ти си, Шиљо, дуго маштао о томе како ћеш да купиш глобус, а сад кад си га купио држиш га овако запуштеног. Пази само колика је прашина по њему!

— Где то, Мики?

— Ево овде. Баш на овом месту слој прашине је бар прст дебео.

— А, ту! — одмахну руком Шиља. — Па зар не видиш да је то Сахара?

ТАЧНА ПРОГНОЗА

Отац Попај нешто није добро. Осећа пробаде на левој страни груди, па отишао код лекара. Он га је прегледао и стао да га тапше по рамену.

— Ништа не брините, срце вам је одлично. С таквим срцем можете доживети као од шале седамдесет година.

— Али, ја већ имам седамдесет.

—Ето! — узвикну лекар. — Зар вам нисам рекао!

НЕ ЗНА ЈОШ

Паја, страстан фотограф-аматер, вратио се с дужег путовања по иностранству.

— Шта си видео у страном свету? — питају га пријатељи.

— Не знам, још, — одговара Паја. — Чекајте док изазовем филмове.

Који је ОДГОВОР тачан

ИШЧИЦА је:
- лука на Јадрану
- река
- врста кокошке
- трава

МОЛИКА је:
- биљка
- село у Босни
- шаљива игра
- врста рибарске мреже

МАРЕНА је:
- плес
- сок биљке
- град
- поветарац

ОДГОВОР

ИШЧИЦА је речица у Словенији, десна притока Љубљанице. Извире под планином Голецом, протиче кроз Љубљанско Барје и улива се око три километра јужно од Љубљане. Ишчица је дуга 22,8 километра, а површина њеног слива износи 112,5 квадратних километара.

МОЛИКА (Pinus peuce) је један врло леп бор који расте само на Балканском Полуострву, и то једино у нашој земљи и у Бугарској. Молика код нас расте на Проклетијама, Шар-Планини, Корабу и Перистеру, где га је открио, 1839 године, немачки ботаничар Гризебах. Од свих наших борова молика се разликује меканим лишћем и меким дрветом због чега га на Шар-Планини зову мекишем. По овим особинама и по дугачким и релативно меким шишаркама, молика много личи на амерички „вејмутов" бор (Pinus strobus), с којим је и „родбински" близак. Планинско становништво јако цени моликово дрво, јер га употребљава за качарске потребе. У области Проклетија могу се чути и ова имена: малика и мулика.

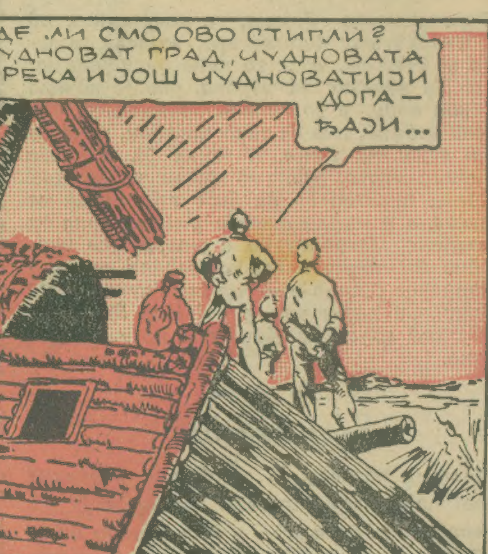
МАРЕНА је сок од вишње (марашке). Има око 50 отсто шећера, а пије се помешан с водом.

Пустоловине МАЛОГА ЏОНИЈА МОРНАРА ТОМАТРАУТА И КИНЕЗА ШАНГ-ЛИНА

ОНАЈ КОГА ЈЕ ОПЕКЛА НЕСРЕЋА, ДВОСТРУКО СЕ РАДУЈЕ СРЕЋИ...
МОЖДА ЋЕМО НАЋИ И БАНАНА!

ПОГЛЕДАЈТЕ! ТРАГОВИ КОЗА!
КАДА НЕСРЕЋА СПАВА ГАЗИ ЛАГАНО!

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика", штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Тек. рач. бр. 101-1-935 поштански фах број 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700 полугодишња 350; за иностранство: годишња 1.000, полугодишња 500 динара. — Рукописи се не враћају.